

Rägavere lahing 15. detsembril

Vinni näidisvoostehnikumi kodu-uurijatel ja kommunistlike noortel õnnestus koos Tallinna teeninduskombinaadi matkagrupi «Nõukogude võimu eest» (grupi juht Olev Eensalu) ja tehase «Teras» matkagrupiga «Piirivalvurite radadel» (grupi juht Feliks Uleksin) saada uusi, huvitavaid andmeid Kodusõja lahingutest Rägavere rajoonis. Toetudes Olev Eensalu hantitud arhiivmaterjalidele, kohalike elanike jutustustele ja lahingupaikade vaatlusele, selgusid huvitavad andmed Rägavere lahingu kohta, mis toimus 15. detsembril 1918. aastal. See oli üks suuremaid lahinguid Kodusõja perioodil Võrumaal, kus valgeõs said täielikult lüüa. Allpool esitameme kogutud andmete põhjal ülevaate mainitud lahingu kohta.

14. detsembri õhtul saabus Põlula mõisa 3. Tartu kommunistliku polgu 1. pataljon, kes sai ülesandeks vallutada 15. detsembril Rägavere mõis. 15. detsembri hommikul jõudis mainitud pataljon Põlula-Uuemõisa, kust jätkas edasilükkumist Rägavere suunas. Valgete väeosad löödi taganema, kusjuures vaenlasel oli haavatuid. Nurkse küla lähistel püüdsid valgete väeosad vastupanu avaldada, küla teele veeretati ette isegi üks kahur, kuid vaenlase ridades tekkis paanika ja Nurkse küla majade varjus taandusid vaenlaste kolonnid Rägavere mõisa suunas.

3. Tartu kommunistliku polgu parem tiib liikus üle Mägedi küla Rägavere mõisa suunas. Mägedi küla lähistel, ühes väikeses orus sattus punaarmeerlaste rõngasse umbes 30 valget. Org oli vaevalt mõnikümme sammuga lai. Vaenlastel polnud kuhugi minna ja nad pänid lüüa maha ning tõstsid käed üles. Vangi nad aga ei sattunud, sest oma humaansusest laskisid pu-

naarmeelased neil metsa laiali joosta. Tartu kommunistliku polgu parema tiiva lahinguid toetas Mõedaku külas ja Liiva kõrtsi rajoonis Narva-Jõesuu madruste dessantsalk, kes allus operatiivselt 3. Tartu polgu komandöridele. Dessantsalk purustas vaenlase jõud Vaekülas ja nad taandusid Rägavere mõisa suunas.

3. Tartu kommunistliku polgu vasakul tiival liikus II pataljon Põlulast Kantküla suunas. Kantkülas, Rägavere vallamaja taga olid valgetel kaitseks soodsad positsioonid. Vaenlane avas ootamatu tule Rägavere vallamaja poole liikuva II pataljoni kolonni pihta. Ootamatule kokkupõrkele järgnes kauemat aega kestev tulevahetus, kusjuures nii vaenlase kui ka meie vägede poolel oli langenuid ja haavatuid. Ohtu eel õnnestus meie võitlejatel liikuda ümber vaenlase positsioonide ja valgeid ähvardas rõngasse sattumise oht. Meie võitlejad võtsid selle haarangu tulemusena ka vange, lipnik A. Meeksi ja 6 vaenlase sõdurit. Vaenlasel õnnestus siiski rõngast väljuda. Nad jätsid oma positsioonid maha ja taganesid üle Saueaugu Vinni mõisa suunas.

Kantkülas toimunud lahingu kohta jutustab kohalik elanik Eduard Keinaste: «Oli pühapäev, hommikul kella 7—8 paiku algas lahing. Valgete positsioonid asusid just minu talu lähedal. Mäletan, kuidas sai surma üks valge, nimega Raamat Tapalt. Minule tehti ülesandeks ta maha matta. Valgetel olid küll soodsad positsioonid, kuid punased löid nad taganema.»

Lahingu teine etapp oli Rägavere mõisa vallutamine. Kantküla lähistel võidelnud 3. Tartu polgu allüksused liikusid Pika-metsa kaudu, Nurkse ja Mägedi küla ümbruses võidelnud väe-

osad Kivikopli kaudu Rägavere mõisa suunas. Ka siin olid vaenlase käes küllalt soodsad positsioonid. Rägavere mõisa küüni juures olid positsioonidel vaenlase kahurid, küüni katusel aga asus valgete vaatluspunkt. Punaararmee väeosad asusid Pika-metsast ja Kivikoplist rünnakule, kasutades küngaste taga varjumise võimalusi. Kivikoplis, Rägavere mõisa suunas taanduv ja Põdrakoplist pealetungi alustanud vaenlase tabasid meie võitlejad ootamatult. Kivikopli ja Põdrakopli vahelisel väljal toimus otsustav täegivõitlus. Vaenlase sõdurid põgenesid paanikas, jättes maha relvad. Laskurite tule piirkonda sattunud valgete polgu staap, mis asus Rägavere mõisa härrastemajas, taganes koos paanikas põgenevate sõduritega Mõdriku mõisa. Kivikopli ja Põdrakopli vahelisele lahinguväljale jäid maha vaenlaste ja

punaarmeelaste laibad. Kohalikud elanikud matsid nad Põdrakoplistse kabeli taha ühishauda. Lahingu kohta Rägavere mõisa lähistel räägib kohalik elanik Emilie Kaasik järgmist: «Olin 19-aastane ja mulle pakkus suurt huvi lahingu käik. Vahtisin mõisa härrastemaja rõdult väljal toimuvat täegivõitlust. Sattusin ka mina kuulide alla ja tulin kiiruga rõdult alla. Valged said lahingus lüüa, nii sõdurid kui ka ülemused põgenesid Mõdriku mõisa poole ning tulistasid Mõdriku mäelt punaste pihta.»

Põdrakoplistse maetud punaarmeerlaste kohta teab Emilie Kaasik rääkida, et neid oli kaks, valgeid aga üheksa.

Seoses Rägavere lahinguga sattusid Mõdriku mõisas valgete kätte vangi 2 punaarmeerlast, kes 1919. aasta algul Punaararmee taandumislahingute ajal paruni käsul piiritustehase lähedal ma-

ha lasti. Parun keelas mõrvatud punaarmeerlaste matmise mõisa lähedale ning käskis kohalikul elanikul Rimmi Jukul nad mõisa karjamaale matta. Mõrvatud punaarmeerlaste hauda hoidsid kohalikud elanikud salaja korras kogu kodanliku Eesti võimu aastail. 1940. aastal, nõukogude võimu taaskehtestamise puhul laskis Rägavere Valla TSN Täitevkomitee esimees Sibrik valmistada hauale mälestuskivi, mis saksa okupatsiooni aastail oli kuhugi ära veeretatud ja osaliselt purustatud. Nõukogude armee võidu puhul asetati see uuesti hauale. Nüüd pänid Vinni kommunistlikud noored langenute hauale uue, suure mälestuskivi ja nägusa -tahvli.

Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni 50. aastapäeva eel on Vinni noortel kavas korradada Rägavere lahingus langenute matusepaik ja kabel ning asetada mälestuskivi lahingupaiga tähistamiseks.

A. KONDOJA